

PM Rotel VII (Dnr KS 2020/515)

Betänkande av utredningen om välfärdsteknik i äldreomsorgen - Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)

Remiss från Socialdepartementet

Remisstid den 26 augusti 2020

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som säg i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarrådet Erik Slottner anför följande.

Ärendet

Betänkandet *Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)* är en utredning med uppdraget att lämna förslag och åtgärder som kan främja införandet av välfärdsteknik. En central del av utredningen har varit att vid behov lämna författningsförslag med fokus på reglering av samtycke från personer med nedsatt beslutsförmåga. I utredningen har sex huvudsakliga hinder som hämmar införandet av välfärdsteknik i omsorgen identifierats. I utredningen ges även förslag på hur hindren kan övervinnas.

Socialdepartementet har skickat utredningen till staden för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, äldrenämnden, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd, Älvsjö stadsdelsnämnd, Stockholms läns äldrecentrum och Svenskt Demenscentrum. Stockholms läns äldrecentrum och Svenskt Demenscentrum har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret är i huvudsak positivt, men betonar att införandet av välfärdsteknik ofta innebär en initial kostnad innan eventuella vinster kan räknas hem.

Socialnämnden välkomnar överlag utredningen, men betonar särskilt vikten av kompetenshöjande åtgärder inom det digitala området.

Äldrenämnden är generellt positiv till förslagen, men vill särskilt inskräpa vikten av nära samarbete med Region Stockholm och av nationellt stöd.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd ser med gillande på utredningens förslag, men hade gärna sett resonemang kring de socioekonomiska aspekternas påverkan på förutsättningarna för en jämlik vård- och omsorg.

Skärholmens stadsdelsnämnd ser positivt på utredningens förslag och skulle välkomna digital teknik även utanför välfärdsteknikområdet, exempelvis inom biståndsbedömningen.

Älvsjö stadsdelsnämnd ställer sig positiv till utredningens förslag, men betonar att digitaliseringen måste komma alla till del och teknik och tjänster bör därför så långt som möjligt individanpassas utifrån den enskildes förutsättningar.

Mina synpunkter

Majoriteten har sedan valet intensifierat arbetet med välfärdsteknik. En stor satsning har gjorts på smarta lås och digital nattillsyn ligger i startgroparna. Dessa projekt har det gemensamt att de har stor potential, men också att det rör sig inom områden där lagstiftningen inte har hängtt med. Därför välkomnar jag i stort utredningens förslag.

De nya möjligheter som digitala hjälpmedel skapar inom äldreomsorgen kan innebära många förbättringar för såväl den enskilde omsorgstagaren som för äldreomsorgen som helhet. Jag tycker att det är bra att en utredning nu har tagit ett helhetsgrepp om digitala hjälpmedel inom äldreomsorgen med många bra förslag för hur arbetet med dessa frågor ska ske framöver. Utredningen lyfter fram att det är viktigt att den vård och omsorg som ges, gör det utifrån den enskilde individens egna behov och intressen. Detta är, som också sägs i utredningen, komplexa etiska frågor, i synnerhet när det gäller personer som har en nedsatt beslutsförmåga. Utredningen föreslår att legitimerad vårdpersonal tillsammans med biståndshandläggare ska fatta dessa beslut men att det ”inte utesluter” att man beaktar även önskemål från anhöriga. Jag menar dock att det kan vara svårt för personal inom vård- och omsorg att fullt ut se till enbart individens behov och intressen då dessa också är vård- och omsorgsgivare. Även om själva beslutet ligger hos vårdpersonal och biståndshandläggare anser jag att det är viktigt att de anhörigas (eller ställföreträdarens) uppfattning ska inhämtas vid beslut om insatser med digitala hjälpmedel.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Stockholm den 19 augusti 2020

ERIK SLOTTNER

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Remissen

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden Jan Valeskog och Kadir Kasirga (båda S) och borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Att delvis bifalla förslaget
2. Att därutöver anföras

Vi instämmer i att utredningen på ett tydligt vis ringar in stora delar av de utmaningar som finns inom äldreomsorgen vid införandet av välfärdsteknik.

Välfärdsteknik för med sig stora möjligheter till ökad livskvalitet och säkerhet för omsorgstagarna, det kan även bidra till att utöka den enskildes självständighet och livskvalitet i stort. Rätt implementerad kan också välfärdsteknik förbättra arbetsmiljön för de anställda inom vård och omsorg samt frigöra tid för omsorgen, vilket i sin tur leder till kvalitetsökningar för den enskilde. Detta understryks också i utredningen ”Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg av äldre”, det vill säga kopplingen mellan en god arbetsmiljö och en hög kvalitet i omsorgen i sammanhanget av teknikimplementering. Även rapporten detta ärende behandlar fokuserar brett på rätt tillämpad tekniks positiva inverkan på arbetsmiljön.

Införandet av teknik kan också innebära utmaningar, exempelvis så kan det innebära stora förändringar av arbetets karaktär och ställa kommunernas anställda inför behov av ny kunskapsinhämtning. Utifrån det perspektivet ställer den välfärdstekniska utvecklingen i framtiden stora krav på kommunernas utbildningsinsatser för befintlig och ny personal för att möta de nya kompetenskrav som kommer att uppstå inom vård och omsorg. Samtidigt kan detta innebära en ökad attraktivitet för de yrken som berörs och vara en del i att säkra framtidens personalförsörjning.

Begreppet ”välfärdsteknik” är svårdefinierat och brett, det saknas i mångt och mycket en enhetlig definition av vad som menas mellan olika länder och även för olika verksamheter. I Sverige har synen på begreppet oftast utgått från ett brukarcentrerat digitaliseringsperspektiv. Exempelvis har Danmark och Norge bredare definitioner av välfärdsteknik där även arbetsmiljöverktyg och hjälpmedel såsom liftrar etc. inkluderas på ett annat vis än i den svenska strategin. Det är vår fasta övertygelse att en produktiv väg framåt är just att inkludera hjälpmedel på ett tydligare sätt i definitionen av välfärdsteknik. Det brukarcentrerade perspektivet har i bästa fall inneburit förbättringar även för personalens arbetsmiljö, men ofta har det dessvärre också inneburit påtagliga arbetsmiljöproblem. Fackförbundet Kommunals rapport ”Välfärdsteknik för trygghet, hälsa och utveckling i arbetet”, lyfter t.ex. en frekvent brist på risk och konsekvensanalyser vid införandet av olika digitala lösningar utifrån ett arbetstagarperspektiv. Personalen upplevde att de inte fått mer tid för att utföra dessa nya arbetsuppgifter, vilket resulterat i att tid tas från den tid som egentligen är avsatt för omsorgstagarna. Många upplevde att det förändrade arbetssättet med digitala lösningar har inneburit ”mycket administrativt i stället för att lägga tiden hos patienterna”.

Arbetstagarna måste vara delaktiga i framtagandet av lämplig välfärdsteknik, medarbetar-driven innovation, där syftet måste vara just kvalitetsförbättringar och förbättrad arbetsmiljö, inte en försämrad personaltäthet. Självfallet är det alltid förtjänstfullt om införandet av teknik kan minska kostnader men det får aldrig vara huvudmålet.

En aspekt som Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd inte anser vara belyst i utredningen är den socioekonomiska och dess påverkan för förutsättningarna till en jämlik vård och omsorg. De socioekonomiska förutsättningarna i ett geografiskt område påverkar såväl vård- och omsorgsbehov som intäkter för region och kommun. Detta bidrar till ytterligare risk för ojämställdhet även för satsningar på välfärdsteknik vilket i sin tur riskerar att leda till en ond spiral för enskild kommun eller region.

Ett inkluderande av teknikinförande i det ordinarie arbetsmiljöarbetet där arbetstagarna ges rätt förutsättningar att delta och utforma detsamma är den utveckling vi strävar mot. Även rapporten som är föremål för detta ärende lyfter på ett antal ställen samma frågeställningar vilket vi anser är bra.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av Jan Valeskog, Kadir Kasirga och Catharina Piazzola (alla S) och Clara Lindblom och Rashid Mohammed (båda V) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets reservation i borgarrådsberedningen.

Ersätтарыtrande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Betänkandet *Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)* är en utredning med uppdraget att lämna förslag och åtgärder som kan främja införandet av välfärdsteknik. En central del av utredningen har varit att vid behov lämna författningsförslag med fokus på reglering av samtycke från personer med nedsatt beslutsförmåga. I utredningen har sex huvudsakliga hinder som hämmar införandet av välfärdsteknik i omsorgen identifierats. I utredningen ges även förslag på hur hindren kan övervinnas.

Socialdepartementet har skickat utredningen till staden för yttrande.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, äldrenämnden, Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd, Skärholmens stadsdelsnämnd, Älvsjö stadsdelsnämnd, Stockholms läns äldrecentrum och Svenskt Demenscentrum. Stockholms läns äldrecentrum och Svenskt Demenscentrum har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 22 juni 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret ställer sig i huvudsak positiv till förslagen i utredningen och instämmer i utredningens analyser kring de hinder som finns av införandet av välfärdsteknik. Vidare bedömer stadsledningskontoret att förslagen som syftar till att ge bättre förutsättningar för det fortsatta moderniseringsarbetet och bredare införandet av välfärdsteknik ligger i linje med kommunfullmäktiges inriktningsmål *1.5 I Stockholm har äldre en tillvaro som präglas av hög kvalitet, trygghet och självbestämmande*.

En central fråga i utredningen handlar om de rättsliga förutsättningarna med fokus på reglering av samtycke från personer med nedsatt beslutsförmåga. Stadsledningskontoret är positivt till en reglering i patientlagen (2014:821) och en reglering i socialtjänstlagen (2001:453) som tydligt möjliggör vård och omsorg till personer med varaktigt nedsatt beslutsförmåga där det inte bedöms möjligt att inhämta den enskildes samtycke. En professionell bedömning och avvägning av den enskildes bästa i det unika fallet ska göras genom att flera professioner samarbetar i personcentrerade team.

Utredningen bedömer att introduktion av digital teknik ofta leder till nya arbetsätt vilket i sin tur ställer krav på kompetensutveckling av medarbetarna. Stadsledningskontoret instämmer och ställer sig positivt till de förslag utredningen tagit fram. Vidare vill stadsledningskontoret betona vikten av att framtidens medarbetare inom verksamhetsområdet, exempelvis socionomer och undersköterskor, skulle behöva genomgå en relevant utbildning avseende välfärdsteknik redan under grund- och högstskolan. En nationell översyn av kursplaner bör göras för att introducera framtida medarbetare i välfärdsteknik i ett tidigare skede samt möjliggöra bättre förutsättningar att möta framtidens äldre.

Utredningen visar på utmaningen med breddinförandet av välfärdsteknik. Det är positivt att utredningen lyfter den viktiga kopplingen mellan breddinförande av välfärdsteknik och verksamhetsutveckling och även identifierar kunskapsområden som behöver tillföras. Stadsledningskontoret ställer sig positivt till ett nationellt kunskapscenter och ser också positivt på att Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) har ett nationellt övergripande och långsiktigt

ansvar för det framtida arbetet med digital infrastruktur som även kommuner kan använda. Vidare bedömer stadsledningskontoret att en prioritering av DIGG:s arbete bör ske och skyndsamt utvecklas då dess standarder av digital infrastruktur kommer vara centralt om staden ska kunna nyttja tekniken.

Utredningen föreslår att Vinnova får i uppdrag att tillsammans med myndigheter och andra aktörer ta fram modeller för upphandling, stöd och stimulans som leder fram till att en lämplig styrning mot ökad användning av välfärdsteknik kan utarbetas, testas och implementeras inom socialtjänsten. Stadsledningskontoret ser det som ett intressant förslag då staden bedömer att det finns en god efterfrågan för ökad användning av välfärdsteknik inom omsorgen.

Införande av välfärdsteknik inom omsorgen påverkar ofta de ekonomiska förutsättningarna. Utredningen bedömer det troligt att kommunernas kostnader kommer att minska, exempelvis inom hemtjänsten där fler fysiska besök kan ersättas av digitala insatser. Stadsledningskontoret vill betona att införande av välfärdsteknik troligtvis ger initialt ökade kostnader innan det möjliggör en positiv ekonomisk påverkan för staden i och med de förmodade kostnadsminskningarna. Stadsledningskontoret anser att det fortsatt är viktigt att följa de ekonomiska effekterna noggrant.

Stadsledningskontoret föreslår att remissen *Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14)* anses besvarad med vad som sägs i detta tjänsteutlåtande.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 16 juni 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 16 april 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig överlag positiv till förslagen i utredningen.

Förvaltningen anser att användning av välfärdsteknik inom kommunens hälso- och sjukvård är en viktig fråga. Precis som utredningen visar finns det idag ett kunskapsgap hos vård- och omsorgspersonal vad gäller användning av tekniska produkter. En prioriterad initial fråga inför ökad användning bör vara på vilka nivåer/befattningar man behöver öka kunskapen. Till följd av införandet av flera digitala verktyg behöver en inventering av kunskapsnivå och kompetensutvecklingsbehov genomföras både inom äldreomsorgen och inom omvårdnaden av personer med funktionsnedsättning.

Det är rimligt att tro att det finns ett behov av att införa digital kompetens som ämnesområde tidigt i vård- och omsorgsutbildningar. Omställningen kommer troligtvis att ta tid och flera kommuner kan komma att behöva anställa personal med digital kompetens som kan bistå vård- och omsorgsverksamheter inför implementering.

Patientnära vård- och omsorgsarbete på omsorgsboende för äldre eller särskilt boende enligt LSS där de boende har omfattande omvårdnadsbehov är oftast fysiskt tungt för personalen. Det kan också vara svårt att rekrytera samt behålla personal som ska arbeta i dessa verksamheter. Relaterat till ovannämnda faktorer ser vi det mest motiverat att prioritera välfärdsteknik som minskar just belastningsskador hos personal inom vård- och omsorg. Dels är det en viktig arbetsmiljöfråga men det är också en viktig patientsäkerhetsfråga då dessa produkter många gånger möjliggör exempelvis säkra förflyttningar för personer med rörelsebegränsningar.

Förvaltningen välkomnar de föreslagna reglerna i patientdatalagen och socialtjänstlagen som mer tydligt gör det möjligt att ge vård till människor med varaktigt nedsatt beslutsförmåga vid olika situationer. I utredningen beskrivs de juridiska förutsättningarna för att inhämta samtycke hos personer med nedsatt beslutsförmåga som ett stort hinder för införandet av välfärdsteknik på bred front. Vi ser att kommunens verksamheter behöver ökat juridiskt

stöd i dessa frågor. Personer med nedsatt beslutsförmåga måste kunna erbjudas vård- och omsorg på samma villkor som alla andra. Det är viktigt att lagar kring detta förtydligas samtidigt är det viktigt att de kan tolkas och individualiseras utifrån den individ man har framför sig.

För att möjliggöra ökad digitalisering och e-hälsa i kommunerna behövs digitala system som tillåter detta. De digitala systemen måste möjliggöra utrymme för integrationer mot andra system samt utveckling och uppdateringsmöjligheter.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 juni 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Robert Mjörnberg m.fl. (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Erik Slottnér (KD), Yvonne Fernell-Ingelström m.fl. (M), Abit Dundar m.fl. (L), Isak Kupersmidt m.fl. (C) samt Ulla Wahlman m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 27 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Enligt förvaltningens uppfattning belyser utredningen tydligt äldreomsorgens utmaningar inom olika områden när det gäller införandet av välfärdsteknik. Förvaltningen ställer sig generellt positiv till förslagen i utredningen som syftar till att ge bättre förutsättningar för kommunernas fortsatta modernisering och ett bredare införande av välfärdsteknik.

Patientlagen

Förvaltningen är positiv till en reglering som tydligt ska göra det möjligt att ge vård till personer med varaktigt nedsatt beslutsförmåga och där det inte är möjligt att inhämta den enskildes samtycke. En viktig förutsättning är att det görs en professionell bedömning och avvägning av vad som är bäst för personen i det enskilda fallet.

Socialtjänstlagen

Förvaltningen välkomnar även det likalydande förslaget om socialtjänstinsatser till personer med varaktigt nedsatt beslutsförmåga. Enligt förvaltningens uppfattning möjliggör den föreslagna lagändringen en mer jämlik och kvalitativ omsorg genom att även dessa personer kan ges trygghetsskapande och självständighetsskapande insatser med digital teknik, som exempelvis GPS-larm och digital natttillsyn. Den nuvarande lagstiftningen har skapat en osäkerhet som försvårat införandet av tekniska hjälpmedel som på många sätt skulle kunna underlätta en god omsorg av personer med kognitiv svikt och demenssjukdom.

Av utredningen framgår att det är lättare att sätta in förebyggande insatser när en persons kognitiva förmåga fortfarande är någorlunda intakt. Förvaltningen menar därför att insatser med välfärdsteknik med fördel bör erbjudas innan personen med exempelvis demensdiagnos har ett faktiskt behov av det. Detta dels för att få möjligheten att förstå teknikens syfte, och dels för att vid behov lära sig använda tekniken tills den behövs vid ett senare skede i sjukdomsförloppet. Ett snarlikt resonemang kan föras om anhörigas inställning till och acceptans av teknik. Förvaltningen vill påpeka att det i ett senare skede av sjukdomsförloppet är extra viktigt att den enskildes vilja, genom observation och kunskap om den enskildes tidigare inställning samt nuvarande behov, kommer i första hand och inte besparing av personalresurser.

Offentlighets- och sekretesslagen

Rättsläget gällande frågan om det är möjligt för ställföreträdare att efterge sekretessen för personer med nedsatt beslutsförmåga är idag oklart, varför förvaltningen ser positivt på förslaget. Däremot anser förvaltningen att förslaget kunde ha varit mer omfattande och inte bara begränsats till upprättande eller uppföljning av samordnad individuell plan.

Hälso- och sjukvårdslagen

Förvaltningen ser positivt på lagförslaget om att socialtjänsten ska få stöd av hälso- och sjukvårdspersonalens kompetens vid bedömning av den enskildes förmåga att samtycka, eftersom det uppmuntrar till upprättande av SIP och ett personcentrerat och multiprofessionellt teambaserat arbetssätt. Förvaltningen vill dock understryka att det förutsätter närmare samverkan med hälso- och sjukvården och att SIP genomförs i större utsträckning än idag. Stockholms läns kommuner är de enda kommunerna som inte har ansvaret för hemsjukvården. Förvaltningen anser det vara viktigt att Region Stockholm och länets kommuner skapar en gemensam samverkansrutin och en gemensam efterföljande implementering av rutinen för detta multiprofessionella arbete. Detta för att säkerställa att även enskilda med nedsatt beslutsförmåga i ordinärt boende får tillgång och möjlighet att använda den välfärdsteknik som finns tillgänglig.

Personuppgiftsbehandling

Socialtjänsten behandlar uppgifter av samma nivå av känslighet som hälso- och sjukvården. Förvaltningen ser därför positivt på förslagen om informationssäkerhet i SoLPuL, särskilt då motsvarande bestämmelser sedan tidigare finns inom hälso- och sjukvårdsområdet.

Kompetensförsörjning

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag om att bland annat se över möjligheterna för specialisering för biståndshandläggare och fördjupningsprogram inom välfärdsteknik för undersköterskor. Det är dessa yrkesgrupper som arbetar närmast de enskilda och förvaltningen menar därför att dessa spelar en betydande roll i att skapa en acceptans av välfärdsteknik bland de enskilda. Förvaltningen önskar dock även se en nationell översyn av kursplaner för de utbildningar på grund- och högskolenivå som framtidens medarbetare genomgår för att introducera välfärdsteknik och dess möjligheter redan där.

Förvaltningen ser positivt på förslaget att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram stöd för den närmare tillämpningen av de föreslagna lagförslagen om vård och omsorg till personer med nedsatt beslutsförmåga, särskilt i fråga om välfärdsteknik. Lagförslagen kommer leda till tolkningsfrågor och etiska överväganden som förutsätter stöd och vägledning. Förvaltningen vill samtidigt betona vikten av att i sådana tillämpningsanvisningar beakta risken för att vården och omsorgen med tiden rutinmässigt beviljar och tillhandahåller digital teknik även när den enskilde egentligen har behov av exempelvis personlig tillsyn. Det gäller helt enkelt att digitalisera ”rätt” delar av verksamheterna.

Utredningen menar att införande av välfärdsteknik troligen kommer minska kostnaderna eftersom nyrekryteringsbehovet kan komma att minska, exempelvis inom hemtjänsten till följd av minskad bilkörning och att fler fysiska besök kan ersättas av digitala insatser. Förvaltningen menar att ett breddinförande av välfärdsteknik kortsiktigt kan öka kostnaderna eftersom det behöver avsättas tillräckligt med tid och resurser för kompetensutveckling och stöd genom nära ledarskap. Förvaltningen anser därför att det är viktigt att räkna med initialt ökade kostnader som inträffar innan de utgiftsminskande effekterna av en modernisering inträffar. Vidare ställer förvaltningen sig positiv till förslaget om att offentliga medel avsätts för invånarutbildning i digital kompetens, även om förslaget behöver konkretiseras ytterligare.

Nationell styrning och stöd

Utredningen bekräftar förvaltningens bild av att endast den teknik som införs stadsgemensamt av staden blir breddinförd. Teknik som kan ses som verkställighetsfråga omges av alltför stor osäkerhet och höga trösklar för att införas. Frågan är komplex men det handlar inte om huruvida ett införande ska göras av myndigheten eller utföraren, utan vilken teknik och för vilka syften olika aktörer är bäst lämpade att äga frågan.

Vinnova föreslås vara drivande i utvecklingen av nya styrmedel. På så vis lyfts vissa aspekter av frågan till en övergripande nationell nivå. Samtidigt är det svårt att ur ett operativt

perspektiv på kommunal nivå se att det går att hitta likartade förhållningssätt där kommuner idag har fundamentalt olika förhållningssätt, t.ex. till lagen om valfrihet, LOV.

Det är positivt att utredningen lyfter fram den viktiga kopplingen mellan breddinförande av välfärdsteknik och verksamhetsutveckling och även identifierar kunskapsområden som behöver tillföras, såsom logistik. Utredningen noterar utmaningen i att se nationellt på frågan då vi har 290 kommuner med olika förhållningssätt avseende styrningen av utförarledet och anger att uppbyggnaden bör ske stegvis. Oavsett kommuners olikheter så är ett antal faktorer nationella. Dels lagrummen som styr myndighetsutövningen och dels Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) framtida arbete med digital infrastruktur och standarder som förhoppningsvis kommer att stödja en ökad interoperabilitet (olika systems förmåga att förstå och kommunicera med varandra) och inte minst teknik- och tjänsteleverantörer. Därmed bör det finnas god grund för att med utgångspunkt i dessa drivkrafter ringa in relevanta kunskapsområden för ett nationellt centrum för äldreomsorg.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 16 juni 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen

Särskilt uttalande gjordes av Elvir Kazinic m.fl. (S), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Utredningens utgångspunkt

Nämnden ställer sig positiv till att utredningen på ett tydligt sätt lyfter behovet av att inom olika områden snabbt förändra de rättsliga förutsättningarna för att möjliggöra genomförandet av en nödvändig modernisering inom äldreomsorgen.

Nämnden är positiv till förslaget att införa en bestämmelse i socialtjänstlagen som tydliggör att välfärdsteknik får användas inom socialtjänsten och för vilka ändamål. Värdet av att använda tekniken ska vid en sammanvägd bedömning uppväga intrånget i den personliga integriteten, i utredningen anges ett flertal olika faktorer som bör beaktas vid bedömning. Förslaget skulle innebära att den enskilde inte behöver lämna uttryckligt samtycke vilket idag är en avgörande förutsättning men ibland ändå inte tillräckligt starkt vägande. Enligt utredningen kommer den enskilde att fortsatt kunna motsäga sig intrånget utifrån personlig integritet eftersom insatser och åtgärder enligt socialtjänstlagen ges på frivillig grund. Så skulle då till exempel kunna ske vid införandet av digital natt tillsyn. Nämnden ser ett behov av tydliga skrivelser gällande dylika situationer som den enskildes rätt att motsäga sig intrånget att ha digital natt tillsyn utifrån personlig integritet kontra en verksamhets rätt att använda sig av viss teknik för alla boende i sin verksamhet. Detta är situationer som redan idag omstridda, inte sällan kopplat till hur bemanningstätheten ska se ut.

Personer med nedsatt beslutsförmåga

Nämnden är positiv till föreslagen skrivning för ändring av patientlagen (2014:821) med likalydande regel i socialtjänstlagen (2001:453) som tydligt möjliggör att ge vård och omsorg till personer med varaktigt nedsatt beslutsförmåga utan att direkt samtycke kunnat inhämtas. I socialtjänstlagen föreslås tillägget att den enskildes förmåga till samtycke ska bedömas av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal. Tillägget bedömer nämnden vara viktigt och lika viktigt är att det tydligt framgår för samverkansformen i det multiprofessionella teamet att den enskildes rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen bedöms av kommunen.

Nämnden ser positivt på hur utredningen önskar att ansvaret lyfts till personcentrerade team bestående av olika professioner såväl för bedömning av den enskildes förmåga som för att samverka till goda underlag för biståndsbedömning. Utredningen är tydlig i att det inte föreslås en lösning med särskilda utsedda företrädare. Detta bedömer nämnden är ett bra sätt att säkerställa ett fungerande system då situationen gällande gode män och förvaltare idag innebär en stor risk att enskilda personer hamnar mellan stolarna.

Nämnden uppmärksammar att utredningen inte begränsar sina förslag till en viss ålderskategori eller diagnos men endast berör insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och socialtjänstlagen (2001:453). Nämnden ser ett behov av en liknande översyn gällande lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, för att skapa liknande möjligheter för denna grupp individer inom lagens insatser. Även inom LSS skulle det finnas behov av vissa förtydliganden för att möjliggöra att ge vård och omsorg till personer med varaktigt nedsatt beslutsförmåga utifrån professionella bedömningar i personcentrerade team. Dagens system för god man och förvaltare innebär att även personer som omfattas av personkrets enligt LSS hamnar mellan stolarna.

Effekten för personal inom äldreomsorgen

Nämnden är positiv till de förslag som läggs fram men uppmärksammar att utredningen i sina förslag främst berör vidareutbildning. Nämnden vill därför påtala vikten av att nationellt se över kursplaner även för de grundutbildningar som framtidens medarbetare genomgår. Det är viktigt att nya medarbetare kommer

med relevant utbildning även inom området välfärdsteknik och är uppdaterade inom området. Detta gäller alla yrkeskategorier inom verksamhetsområdet exempelvis socionomer och undersköterskor. Nämnden önskar att man vid en utbildningsöversyn lyfter vikten av tvärvetenskapliga kurser vid lärosäten för hälso- och sjukvårdspersonal och socionomer då en grund med gemensamma kunskaper gynnar ett framtida samarbete.

Nämnden ser även en säkerhetsaspekt som bör vägas in vid bedömning av insats. Med stöd av välfärdsteknik kan äldre och svårt sjuka vårdas allt längre i en ordinär bostad. I förhållande till detta behöver även arbetsmiljö och utrymningsmöjligheter kunna vägas in i bedömning. Den enskildes eget ansvar och önskemål ska beaktas men allt stöd kan inte alltid utföras på ett säkert sätt i ordinärt boende exempelvis utan hiss.

Den kommunala omsorgen är idag den sista insatsen där svårt sjuka äldre vårdas. Nämnden ser ett behov av att medarbetares yrkeskompetens på ett tydligare sätt förenas med dagens moderna teknik i ett mer förebyggande arbete. Framtidens äldre har själva en annan teknisk kompetens och därmed även andra krav. Inom detta område sker en snabb förändring. Nämnden vill dock påtala vikten av att välfärdsteknik inte kan ersätta den mänskliga kontakten och den interaktion som sker i mötet mellan människor. Med en ökande psykisk ohälsa i samhället är detta en viktig aspekt att ta hänsyn till i den tekniska utvecklingen.

Nämnden vill särskilt lyfta området medicin och medicinering inom äldreomsorgen som ett utvecklingsområde där teknik skulle kunna innebära ökad säkerhet. Med tekniskt styrd medicindelning samt kvittering av varje dos i samband med medicinering skulle de mänskliga misstagen inte kunna ske och sjuksköterskorna skulle istället få en kontrollerande roll av att rätt mediciner och rätt doser ges rätt person. Denna typ av teknisk utveckling i verksamheterna skulle inte heller påverka de äldres tid för social interaktion med personalen.

Nationell samordning för jämlik vård och omsorg

Nämnden är positiv till de förslag om samordnande nationella satsningar som återfinns i utredningen. Nämnden önskar dock ett förtydligande för det förslag som gäller att regeringen skapar ett tvärvetenskapligt nytt strategiskt innovationsprogram i årets forskningsproposition för hälsa, vård, omsorg och teknik. Detta tvärvetenskapliga program bör tydligt inkludera även vård- och omsorgsområdena inom funktionsnedsättning och socialpsykiatri/ psykisk ohälsa. Nämnden anser att det är särskilt viktigt att dessa områden inkluderas i en tvärvetenskaplig vetenskaplig forskning.

Idag råder stor avsaknad av evidensbaserade underlag för utveckling inom hela området men särskilt inom det tvärvetenskapliga området ur ett livsloppsperspektiv. I Sverige ses en stigande medelålder vilken beräknas fortsätta stiga. Detta gäller även personer med funktionsnedsättning och inom den gruppen, även de som omfattas av LSS, där avsaknaden av evidensbaserade underlag för utveckling av vård- och omsorg är påtaglig. I Sverige uppmärksammas en allt tydligare identifierad psykisk ohälsa bland annat i gruppen äldre. Nämnden uppmanar till särskild belysning av dessa områden för att den snabba tekniska utveckling som sker ska kunna bidra till att tillgodose även dessa individers behov med stöd välfärdsteknologi.

En aspekt som nämnden inte anser vara belyst i utredningen är den socioekonomiska och dess påverkan för förutsättningarna till en jämlik vård och omsorg. De socioekonomiska förutsättningarna i ett geografiskt område påverkar såväl vård- och omsorgsbehov som intäkter för region och kommun. Detta bidrar till ytterligare risk för ojämställdhet även för satsningar

på välfärdsteknik vilket i sin tur riskerar att leda till en ond spiral för enskild kommun eller region.

Ett mer genomgripande nationellt ansvar för en robust och tillförlitlig internetanslutning ser nämnden som ett krav för att nå en nationell jämställdhet inom området välfärdsteknik. Detta behov omfattar mer än utbyggnad av bredband i glesbygdskommuner. Till exempel förespråkar nämnden även en översyn av gällande byggnormer vid nybyggnation av vård- och omsorgsboenden samt liknande fastigheter med krav på att kunna säkra en vård som utförs med stöd av välfärdsteknik. Detta ställer krav på fastigheter förberedda för säker eltillförsel vid regionalt eller nationellt krisläge och säker tillgång till internetanslutning av tillräcklig kapacitet för planerad verksamhet. Idag bor och vårdas äldre med stora medicinska behov i kommunala boenden och andelen personer i behov av vård- och omsorgsboende beräknas öka för kategorin äldre äldre. Detta ställer höga krav på att verksamheterna kan tillförsäkra de boende en allt mer avancerad vård.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 11 juni 2020 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 4 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag. Förvaltningen erfar också att tekniken finns men de hinder som utredningen analyserat inte främjar införandet av välfärdsteknik. I synnerhet samverkan mellan huvudmän när det gäller personer som bor hemma kan brista och försvåra användandet av digitala lösningar som båda parter skulle kunna ha nytta av.

Förvaltningen erfar också att klargörande av den juridiska frågan skulle vara till godo för personer med nedsatt beslutsförmåga. Hanteringen av samtycket idag är olika för olika personer och tydligare lagstiftning skulle bidra till att biståndsbedömare har en säkrare utgångspunkt i sitt arbete. Vidare skulle det också innebära att även personer med kognitiv svikt får tillgång till digitala lösningar som kan vara bättre för dem på många sätt.

När det gäller nationell styrning ställer sig förvaltningen positiv till ett nationellt kunskapscenter och ser också att stöd med affärsmodeller och stöd i upphandlingar i syfte att lättare kunna testa och implementera välfärdsteknik är efterfrågat även hos oss. I Skärholmen har vi inom ramen för projektet Stockholm Digital Care testat utvecklad välfärdsteknik tillsammans med innovatören både i hemtjänst och på äldreboende. Med stöd av statliga medel har utförarsidan i egen regi köpt in ett flertal välfärdsprodukter och tjänster.

I den rådande pandemin har arbetet med att testa välfärdsteknik avstannat. Dock har de nya förutsättningarna satt ljuset på behovet av välfärdsteknik i äldreomsorgen. Lösningar med videosamtal med anhöriga och webbutbildningar för personal visar att den befintliga tekniken skulle räcka långt för att förändra och utveckla äldreomsorgen i digital riktning. Förvaltningen ser också ett behov av förenklade arbetssätt med automatisering av vissa ärenden inom biståndshandläggningen.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 juni 2020 att godkänna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Mattias Håkansson (V), *bilaga 1*.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 maj 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens förslag, som kan bidra till och skapa förutsättningar för en ökad användning av välfärdstjänster.

En central fråga i utredningen handlar om de rättsliga förutsättningarna med fokus på reglering av samtycke från personer med nedsatt beslutsförmåga. Lagförslag föreslås som förtydligar detta.

Förvaltningen anser att en viktig förutsättning är en väl fungerande samverkan mellan vårdgivaren för en trygg och säker vård och omsorg om de äldre. Samverkan kommer också att bli en allt viktigare fråga utifrån den demografiska utveckling med allt fler äldre och som kan komma att vårdas i hemmet.

Oavsett val av välfärdstjänst eller annan insats är det viktigt att insatsen anpassas och utgår från personens behov och bidrar till ökad självständighet, trygghet och säkerhet. Det är viktigt att insatsen följs upp för att säkerställa att den är anpassad utifrån personens behov.

Förvaltningen vill lyfta fram att det både inom hemtjänsten och på äldreboendena en hel del välfärdsteknik och digitala tjänster. Det finns både kunskap och ett stort intresse hos verksamheterna såväl hos ledningen som medarbetarna att använda välfärdsteknik, delta i olika utvecklingsprojekt och lära sig mer. Detta är viktigt att ta tillvara och något som förvaltningen uppmuntrar. En del teknik och digitala tjänster är tillgängliga och går snabbt att ta till sig och använda i verksamheten medan andra t.ex. olika ”pilotprojekt” som ska genomgå en längre process, kan ta tid innan de kan genomföras. För verksamheterna är det viktigt att det finns tillgänglig support när det ”krånglar” och man behöver stöd och hjälp.

Under coronapandemin kan vi se att de digitala kontakterna har ökat och är betydelsefulla, då man inte kan träffas som vanligt. Genom digitala möten kan t.ex. de boende på vård- och omsorgsboende hålla kontakt med sina anhöriga. Äldreomsorgens öppna träffpunkter som håller stängt, kommunicerar med de äldre bland annat via sociala medier.

Förvaltningen anser att en av de viktigaste frågorna är kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen. En modern äldreomsorg som använder välfärdsteknik och satsar på kompetensutveckling och en hållbar arbetsmiljö kan bidra till att attrahera nya medarbetare och öka intresset för arbete inom äldreomsorg.

Digitaliseringen går snabbt och kan skapa nya möjligheter för den enskilde och för i vården och omsorgen. Samtidigt finns det risk för att den allt snabbare digitaliseringen kan innebära att äldre eller personer med funktionsnedsättning ställs utanför. Välfärdstekniken och digitala tjänster bör så långt som möjligt vara tillgängliga för alla och anpassade så att dessa kan användas av alla oavsett individuella förutsättningar. Det är viktigt att särskild hänsyn tas till personer med bristande tekniska och digitala förkunskaper, samt personer med annat modersmål än svenska

Reservationer m.m.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av Robert Mjörnberg m.fl. (V) enligt följande.

1. Godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och överlämna det till kommunstyrelsen

2. Därutöver tillföra:

Vänsterpartiet godkänner förvaltningens remissvar och instämmer i att utredningen på ett tydligt vis ringar in stora delar av de utmaningar som finns inom äldreomsorgen vid införandet av välfärdsteknik.

Begreppet ”välfärdsteknik” är svårdefinierat och brett, det saknas i mångt och mycket en enhetlig definition precis vad som menas mellan olika länder och för den delen olika verksamheter. I Sverige har synen på begreppet oftast utgått från ett brukarcentrerat digitaliseringsperspektiv. Exempelvis har Danmark och Norge haft bredare definitioner av välfärdsteknik där även arbetsmiljöverktyg och hjälpmedel såsom liftrar etc. inkluderas på ett annat vis än i den Svenska strategin. Det är vår fasta övertygelse att en produktiv väg framåt är just att inkludera hjälpmedel på ett tydligare vis i definitionen av välfärdsteknik. Det brukarcentrerade perspektivet har i bästa fall inneburit förbättringar även för personalens arbetsmiljö, men ofta har det dessvärre också inneburit påtagliga arbetsmiljöproblem. Fackförbundet Kommunals rapport ”Välfärdsteknik för trygghet, hälsa och utveckling i arbetet”, lyfter tex en frekvent brist på risk och konsekvensanalyser vid införandet av olika digitala lösningar utifrån ett arbetstagarperspektiv.

Välfärdsteknik för med sig stora möjligheter till ökad livskvalitet och säkerhet för omsorgstagarna, det kan även bidra till att utöka den enskildes självständighet och livskvalitet i stort. Rätt implementerad kan också välfärdsteknik förbättra arbetsmiljön för de anställda inom vård och omsorg och frigöra tid för omsorgen vilket i sin tur leder till kvalitetsökningar för den enskilde medborgaren. Detta understryks också i utredningen ”Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg av äldre”, det vill säga kopplingen mellan en god arbetsmiljö och kvalitet i omsorgen i sammanhanget av teknikimplementering. Även rapporten detta ärende behandlar fokuserar brett på rätt tillämpad tekniks positiva inverkan på arbetsmiljön.

Införandet av teknik kan också innebära utmaningar, exempelvis så kan det innebära stora förändringar av arbetets karaktär och ställa kommunernas anställda inför behov av ny kunskapsinhämtning. Utifrån det perspektivet ställer den välfärdstekniska utvecklingen i framtiden stora krav på kommunernas utbildningsinsatser för befintlig och ny personal för att möta de nya kompetenskrav som kommer att uppstå inom vård och omsorg, vilket förvaltningen förtjänstfullt lyfter i remissvaret. Samtidigt kan detta innebära en ökad attraktivitet för de yrken som berörs och vara en del i att säkra framtidens personalförsörjning.

Arbetstagarna måste vara delaktiga i framtagandet av lämplig välfärdsteknik, medarbetar-driven innovation, där syftet måste vara just kvalitetsförbättringar och förbättrad arbetsmiljö, inte en försämrad personaltäthet. Detta är centralt även för Vänsterpartiet och tillsättandet av mer resurser och motverkandet av effektiviseringar och nedskärningar kommer även framgent vara ett av våra primära fokusområden! Självfallet är det alltid förtjänstfullt om införandet av teknik kan minska kostnader men det får aldrig vara huvudmålet.

Ett inkluderande av teknikinförande i det ordinarie arbetsmiljöarbetet där arbetstagarna ges rätt förutsättningar att delta och utforma detsamma är den utveckling vi strävar mot. Även rapporten som är föremål för detta ärende lyfter på ett antal ställen samma frågeställningar vilket vi anser är bra.

Särskilt uttalande gjordes av Erik Slottnér (KD), Yvonne Fernell-Ingelström m.fl. (M), Abit Dundar m.fl. (L), Isak Kupersmidt m.fl. (C) samt Ulla Wihlman m.fl. (MP) enligt följande.

De nya möjligheter som digitala hjälpmedel skapar inom äldreomsorgen kan innebära många förbättringar för såväl den enskilde omsorgstagaren som för äldreomsorgen som helhet. Vi tycker att det är bra att en utredning nu har tagit ett helhetsgrepp om digitala hjälpmedel inom äldreomsorgen med många bra förslag för hur arbetet med dessa frågor ska ske framöver. Utredningen lyfter fram att det är viktigt att den vård och omsorg som ges, gör det utifrån den enskilde individens egna behov och intressen. Detta är, som också sägs i utredningen, komplexa etiska frågor, i synnerhet när det gäller personer som har en nedsatt beslutsförmåga. Utredningen föreslår att legitimerad vårdpersonal tillsammans med biståndshandläggare ska fatta dessa beslut men att det ”inte utesluter” att man beaktar även önskemål från anhöriga. Vi menar dock att det kan vara svårt för personal inom vård- och omsorg att fullt ut se till enbart individens behov och intressen då dessa också är vård- och omsorgsgivare. Även om själva beslutet ligger hos vårdpersonal och biståndshandläggare anser vi att det är viktigt att de anhörigas (eller ställföreträdarens) uppfattning ska inhämtas vid beslut om insatser med digitala hjälpmedel.

Särskilt uttalande gjordes av Mirja Räihä m.fl. (S) enligt följande.

Vi instämmer i förvaltningens synpunkter och förslag och vill precis som förvaltningen och socialnämndens, äldrenämndens och överförmyndarnämndens gemensamma råd för funktionshinderfrågor lyfta fram vikten av att fokus vid införande av välfärdsteknik bör ligga på brukarperspektivet. Insatser som möjliggör för individen att leva ett självständigt liv ska erbjudas innan behovet finns, för att individen ska ges en möjlighet att förstå och lära sig teknikkens syfte för att kunna tillgodogöra sig den när den behövs i ett senare skede av sjukdomsförloppet.

Kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen är en stor utmaning och en modern äldreomsorg med en hållbar arbetsmiljö kan bidra till att attrahera nya medarbetare och öka intresset för att arbeta inom äldreomsorgen.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Elvir Kazinic m.fl. (S) enligt följande.

I utredningen om välfärdsteknik för äldre belyses i överensstämmelse med uppdraget att lämna förslag på åtgärder som kan främja införandet av välfärdsteknik. Enligt förslaget ska detta även öka trygghet som stärker självständighet och livskvalitet och som därtill avlastar personal. De exempel som ges är bl.a. övervakningskameror, GPS-klockor och digitala dörrlås som finns i olika grad idag. Dessa kommer att bli en grund för införandet av andra mer avancerade lösningar i förlängningen.

Rapporten lyfter ett antal frågor och behovet av att tillgodose effekter som uppstår vid införande av olika välfärdstekniker. Många frågeställningar är klart belysta, men vi instämmer med förvaltningen att en analys ur socioekonomiskt perspektiv saknas helt.

I betänkandet ”bedöms de förbättrade möjligheterna att använda välfärdsteknik (genom lagstiftning) kunna effektivisera äldreomsorgen och ge lägre kostnader på sikt”. Den synpunkt som kommunal haft och som framkommer i underlaget är att många medlemmar upplevde att de inte fått mer tid för att utföra dessa arbetsuppgifter. Detta har resulterat i att tid för digital journalhantering och insatsredovisning tas från den tid som egentligen är avsatt för omsorgstagarna. Många svarande upplevde att det förändrade arbetssättet med digitala lösningar har inneburit ”mycket administrativt i stället för att lägga tiden hos patienterna”. Redan idag är det svårt att hitta rätt personal till äldreomsorgen. Flera kompetenser, som bedömdes ofta brista hos undersköterskor enligt utredningen ”Reglering av yrket undersköterska” förekommer framför allt inom kommunalt finansierade verksamheter. De vanligaste bristerna rör språkkunskaper, dokumentationskunskap och medicinsk kompetens. Beklagligtvis har flera brister blivit uppenbara genom Covid-19 höga dödlighetstal inom äldreomsorgen.

Vi vill betona vikten av att samtliga dessa faktorer som framkommit i denna utredning eller andra visar på behovet av en trygg och säker kompetensutveckling. Basal kunskap och

kompetens ska säkras liksom välfärdsteknik främjas av utvecklingsskäl och inte för att nå kostnadsminskning inom äldreomsorgen.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Mattias Håkansson (V) enligt följande.

Att bli gammal i Sverige ska vara tryggt, hållbart och med den hjälp en har rätt till utan att personen i frågas integritet kränks. Som pensionärsrådet poängterar så bör de anhöriga involveras i de åtgärder som planeras för den med nedsatt beslutsförmåga. Anhörigas roll lyfts många gånger i betänkandet men inte utifrån deras möjlighet att medverka i beslut åt den äldre som inte själv har den möjligheten. Detsamma gäller gode män och andra i liknande roller.

Dessas roll måste tydliggöras även i lagtext. Integritetsfrågan är också av största vikt, och vi ser positivt på att den faktorn återkommer många gånger i betänkandet. Ingen äldre person, med nedsatt beslutsförmåga eller ej, ska riskera att hamna i en situation där hen står inför ett val där den inte förstår sina alternativ.

Vi välkomnar allt användande av ny teknik som införs i aktivt samråd med brukare och personal, och som utgår från deras respektive behov. De föreslagna lagstiftningsändringarna öppnar sådana möjligheter och det är bra. Men vi är samtidigt oroliga för att kommuner kommer använda digitalisering och teknik för att möjliggöra nedskärningar på personal.